ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԵՕԹՆԵՒՏԱՍՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 31 ՄԱՅԻՍԻ 1857 — ԹԻՒ 546

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 31 ՄԱՅԻՍԻ

Եւրոպիոյ ընդհանուր քաղաքականութիւնը երթալով աւելի խաղաղասիրական կերպարանք մը կըստանայ: Մեծ տէրութիւնները և անոնց վեհապետները՝ մարդասիրական և վեհանձնական զգացմունքէ շարժեալ և իրենց խնամքը յանձնեալ բազմաթիւ ժողովրդոց ճշմարիտ օգուտները քաջ ճանաչելով, ու անոնց բարեկեցութիւնը հաստատուն պահելու և արդիւնաւորելու բարեգութ դիտաւորութեամբ, կաշխատին բոլոր ջանիւք որպէսզի համաձայնութիւները և մտերիմ կապակցութիւնները, որչափ որ կարելի, հիմնաւոր կերպիւ հաստատ մնան եւրոպական ազգաց մեծ գերդաստանին մէջ: Կայսերական և Թագաւորական իշխանաց. նմանապէս վեհապետաց ոմանց ճանապարհորդութիւնը օտար տէրութեանց մէջ և այցելութիւնը որ կընեն իրարու, յայտնի ապացոյցներ են այս մեր ըսածներուն. կամ գոնէ վեհապետաց մէջ բարեկամական կապակցութիւնները հաստատելու, ու արեւելեան վերջին պատերազմէն ծագած գժտութիւնը և վշտալի տպաւորութիւնները ջնջելու մեծապէս պիտի օգնեն:

Ռուսաց օգոստափառ կայսեր եղբայր, բարձրապատիւ Կոստանդիանոս Մեծ-Դուքսը՝ Անգղիոյ վեհափառ Թագուհիէն պաշտօնական կերպիւ հրաւիրուած ըլլալով, Օսպօրն (Անգղիա) գնաց 'ի տեսութիւն Նորին Վեհափառութեան, որ խիստ մարդասիրութեամբ և մեծամեծ յարգանօք ընդունեցաւ իւր օգոստափայլ հիւրը:

Գաղղիացւոց կայսեր հօրեղբօրորդին՝ բարձրապատիւ Նաբոլէոն իշխանը Պրուսիոյ Թագաւորին այցելութիւն մը ընելէ ետև, վերադարձաւ 'ի Փարիզ: Նորին Բարձրութիւնը, որ Նաբոլէոն կայսեր կողմանէ ինքնագիր նամակ մը տարած էր 'ի մասին Նէօշաթէլի գործոյն, մեծ սիրով և յարգանօք ընդունուեցաւ Ֆրէտէրիք Վիլեմ Թագաւորէն, ու Նէօշաթէլի վէճը կատարելապէս լմնցաւ:

Աւելորդ կըհամարիմք յիշել աստանօր Գաղղիացւոց վեհափառ Թագաւորին Փարիզ ներկայ գտնուիլը այժմև այցելութիւնը որ պիտի ընէ Անգղիոյ Թագուհւոյն: Աւստրիոյ կայսեր և կայսրուհւոյն Հունգարիա գտնուիլը և ծաղկահասակ Ֆրանչիսկոս-Յովսէփ օգոստափառ կայսեր անյիշաչարութեան շնորհները՝ զոր ըրաւ Իտալիոյ և Հունգարիոյ քաղաքական յանցաւորաց: Հռոմի Քահանայապետին՝ իւր աշխարհական իշխանութեան ներքև եղած վիճակներուն մէջ ըրած այժմեան ճանապարհորդութիւնը, և իւր բարեգութ զգացմունքը՝ որ կու զէ անձամբ տեսնել իւր ժողովուրդը և անոնց կարօտութեանցը տեղեակ ըլլալ: Այս ամեն դէպքերը, կըսեմք, առանց քաղաքական նպատակի չեն անշուշտ և կենցաղագէտ իմաստուն անձանց կարծեացը նայելով, խիստ բարի հետևութիւններ պիտի ունենան 'ի մասին ընդհանուր խաղաղութեան աշխարհիս և ժողովրդոց բարեկեցութեանը ու յառաջդիմութեանը համար:

Կըսուի նաև, թէ մօտերս մեծ տէրութեանց վեհապետները խորհրդակցութիւն մը պիտի ընեն մէջերնին. և գերմանական լրագրութեանց ոմանց խօսքին նայելով, Ռուսաց կայսրը, Գաղղիացւոց կայսրը, Աւստրիոյ կայսրը և Պրուսիոյ Թագաւորը, նմանապէս գերմանական դաշնակցութեան անդամոց մէկ քանին, Սաքսոնիայի Թագաւորութեան մայրաքաղաքը Տրէզտա կամ Պրուսիոյ վիճակաց մէջ Էքսլաշաբէլ քաղաքը պիտի ժողվուին, իրարու հետ տեսութիւն և խորհրդակցութիւն մը ընելու համար:

Լոնտոնի Թայմզ լրագրութիւնը հետևեալ յօդուածը կըհրատարակէ, որուն վրայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կըհրաւիրեմք:

«Ի պատճառս նախատանաց որ եղաւ Գանդոնի նաւահանգստին մէջ անգղիական դրօշակ կրող նաւու մը, հաւանական է որ Եւրոպիոյ նաւատորմղաց կէսը Չինաստանի ծովեզերքը պիտի ժողվուին ներկայ տարւոյս հոկտեմբեր ամսոյն մէջ. ուր Անգղիական նաւատորմիղ մը արդէն կը գտնուի, և ուրիշ անգղիական նաւատորմիղ մը ևս ճանապարհն է Չինաստան երթալու:

«Ամերիկոյ Միացեալ-Նահանգաց նաւախումբ մը պիտի յուղարկուի նոյն երկիրը, ուր երթալու վրայ է նաև Գաղղիոյ տէրութեան նաւախումբ մը: Այս ամենը բնական է. բայց ամենը այս չէ: Քանզի Սպանիան կուզէ պաշտպանել իւր օգուտները 'ի Հնդկաստան և Գասթիլյայի ու Լէոնի հին դրօշակը նորէն պիտի տեսնուի այս հեռաւոր երկիրները:

«Ռուսիան իւր նաւերը Չինաստան պիտի յուղարկէ. Սարտենիոյ տէրութիւնը ևս նոյն բանը պիտի ընէ. և անկարելի չէ որ իտալական ուրիշ տէրութիւններն ալ իրենց վերաբերեալ բաժինը յուղարկեն այս արշաւանաց համար: Եւրոպական նաւուց այսօրինակ ժողով մը հազիւ թէ տեսնուած է զկնի այն Թուականին, յորում

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

Տ. ՅՈՎԱԿԻՄԱՅ ԼԱԶԱՐԵԱՆ ԼԱԶԱՐԵԱՆՑ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՌ ԻՒՐ ՀԱՄԱԶԳԻՍ[1]

Գերապատիւ տեարք,

Սքանչելի է Աստուած յամենայն գործս իւր, և առաւել քան զառաւել սքանչելի յարարչութեան մարդկային սեռի. որոյ ստեղծեալ յ[illegible] նմանութիւն նորա, և պերճացեալ բանական տրամախոհ մտօք՝ ինքն միայն մարթանայ 'ի մէջ բիւրազգի կենդանեաց զԱրարիչն իւր ճանաչել, և անսահման արարչասիրական քաղցրութեան նորա լինել խելամուտ:

Եւ թէպէտ այսպիսի է և այսչափ առատ ձիր պարգևաց Ամենազօրն Էին հեղեալ 'ի մարդն, սակայն առ 'ի վայելել նորա անվթար 'ի նոյն, և առ 'ի զանազանիլ յանբան կենդանեաց ըստ արժանւոյն՝ պէտք են նմա կիրառութեան բանական կարողութեան իւրոյ. ապա թէ ոչ՝ իբրև զտղայ մշտատատան և խակամիտ, կամ յաւէտ գոյն ևս՝ իբրև զանխօս անասուն և չնչաւոր՝ ապարդիւն կացուցանէ զառ 'ի վերուստ շնորհեալ ինքեան զայն պարգև, որ հրեշտակաց է սեպհական: Եւ յայս սակս իսկ պատճառ երջանկութեան, առիթ զօրութեան, քանոն վարուց բարեկարգութեան, և 'ի գլուխ ամենայնի՝ միջոց աներկիւղ աստուածպաշտութեան՝ առ 'ի քաջահմուտ արանց յամենայն 'ի դարս համարեցաւ հրահանգութիւն բանեղէն մտաց, և վարժութիւն հարկաւոր գիտելեաց:

Եւ կարի քաջ յիրաւունս. վասնզի չէ՝ և չէ հնար, նստեալ յաղջամուղջ խաւարի՝ գործել զպատեհաւոր և զկատարեալ ինչ. այլ առաջնորդութեամբ լուսոյ սկզբնաւորի ամենայն և 'ի գլուխ ելանէ: Ըստ որոյ՝ ոչ ոք երբէք զօրեաց առնել զարժանաւոր ինչ և հասարակօգուտ, որ չէր յառաջն կիրթ և լուսափայլ մտաց աչօք:

Այսու օրինակաւ քաջահմուտ ազգք հնագոյնք մարթացան զհայրենիս իւրեանց աշխարհի գերամեծար ընծայեցուցանել, և 'ի թշնամեաց վնասաբեր յորձանաց յարձակմանց պատսպարել և ազատ կացուցանել. 'ի ձեռն դպրութեան միայն ձեռնհաս եղեն ամենեքեան առհասարակ զազգս իւրեանց բազմազան քաջօգտակար արուեստիւք ճոխացուցանել, զվարս և զբարս քաղաքակցացն ուղղել և քաղցրացուցանել. հրահանգութեամբ և եթ 'ի գլուխ ելին արդեօք զանձինս կենցաղօգուտ և միաբան պահպանել ընդ իրեարս, ահարկու և շքեղաշուք ընդ օտարս և որ ևս է՝ անմահ և գերահամբաւ արձան յիշատակի կանգնել 'ի միտս ապագայից:

Արդ՝ հարցցուք ցնախնի Հռովմայեցիս և ցՀելլենացիս, թէ զիարդ՝ կամ իւ իւիք արդեօք յաջողեցաւ նոցա լինել այնքան երևելի, իմաստուն և քաջագործ քան զայլ ամենայն ազինս աշխարհի: Որով արդեօք բարեդիպեցան նոքա տիրել երից մասանց երկրագնտոյս. և առհասարակ յամենեցունց իբրև գերաքոյն ազգ մարդկան համարիլ և մեծարիլ: Եթէ հայեցցուք 'ի կարգս օրինաց, 'ի սահմանս իրաւաբանութեանց, 'ի քաղաքականութիւն և 'ի տնտեսութիւն նոցա, յընտրութիւնս և 'ի հնարաւորութիւնս ատենից և իշխանութեանց, 'ի մարզութիւնս պատերազմական մրցմանց, և յորս յայսպիսի աշխարհալուր մասանց են սակի՝ նոյնհետայն հարկեսցուք խոստովանիլ, զի այն ամենայն պատշաճաւորութիւն և շահեկանութիւն՝ լուսաւորութեամբ մտաց և կրթականութեամբ բարուց է նոցա 'ի ձեռս բերեալ և յառաջ մղեալ:

Ա՜չ ապաքէն նովիմբ յաջողութեամբ տեսանեմք զաւուրբք մերովք պանծացեալսն զԱնգղիացիս, զԳաղղիացիս, զԳերմանացիս, և 'ի յետնումս զՌուսս իսկ. որք մինչև ընկղմեալ էին 'ի խորս անհնարին տգիտութեան և 'ի սպառ-կենակցութեան՝ զիարդ խարխափելով ընթանային յայս աշխարհի լուսապատար տեսանիս. բայց այն ինչ եհաս նոցա ժամանակ ընդունելի և օր փրկութեան. երբ քաղցր ակնարկութիւնն երկնային վերածեաց զնոսա 'ի լոյս երևոյթ իւրոց, և եբաց զդրունս խաւար մտաց նոցա յըմբռնումն բազմապատիկ կենցաղօգուտ մասանց ուսումնականութեան, յայնմ հետէ փութացան ուշի ուշով զաստուածաձիր յատկութիւնս սեռի իւրեանց մերկապարանոց կացուցանել, և զամենայն պարտուպատշաճն հնարել և սփռետարածանել յօգուտ և 'ի զուարճութիւն ինքեանց, 'ի շուք պարծանաց ազգի իւրեանց, և 'ի փառս օրհնաբանեալ Հաստչին ամենայնի:

Ահա այս է և այսչափ շահեկանութիւն և պիտանութիւն դպրութեան. զորոյ զյարդն մինչդեռ աշխարհահամբաւ հարք մեր ճանաչէին, և 'ի հայրենիս մեր մուծանել նկրտէին՝ մեք ևս զօրէն այնց լուսաշաւիղ ազգաց ազատաքայլ ճեմէաք, և վեհապանծ փառօք բերկրամիտ կենցաղավարէաք: Բայց բարէ՜ թշուառութեան մերում. երբ դպրութիւնն 'ի մէնջ անդամնեցաւ, և ուսումնականութիւնն տեղի տուեալ դադարեցաւ, սկսաք այնուհետև զօրինօք բարւոք կենցաղավարութեան ապախտ առնել, և զազատականութիւն մեր յանարգանս մատնել,

---

(1) Այս յայտարարութիւնը թէպէտև 1820ին հրատարակուած է 'ի Մոսկուա, սակայն Թուրքաստանի Հայոց ըստ մեծի մասին անծանօթ ըլլալով, արժան համարեցինք Արշալուսոյ միջոցաւ վերստին 'ի լոյս ընծայել զայն:

Ճենովայի և Վենետիկի ցուկանաւերը քրիստոնեայ Եւրոպիոյ ասպետները փոխադրեցին՝ Պաղեստինը ազատելու երթալու համար ։

"Այս շարժումը՝ որ ամեն կողմերէն կը յառնուի, ուրիշ պատճառէ յառաջ չիգար, բայց միայն ըստորում խիստ ընդարձակ տէրութեան մը դռները պիտի բացուին աշխարհիս առջև ։ Մինչև ցայսօր Չինաստանը հեռու կեցած էր ուրիշ ազգերէն. բայց այժմ հաւանականաբար պատուարները պիտի իյնան, և Իւրաքանչիւր կառավարութի կուզէ որ այլոց նման ընդունուի այս հեռաւոր երկիրները ։ Այս մեծ դէպքին պատճառաւ պէտք է՝ որ նոր դաշնակցութիւններ ըլլան և գործելու նոր կերպեր կարգադրուին ։

"Այսուհետև նոր աշխարհքներ չկայ գտնելու. քանզի երկրագունտիս բոլորտիքը պտըտեցան և արևմտեան հիւսիսային կողմին անցքը ևս գտան. ուստի եթէ կուզեն նոր շրջան մը բանալ, ուրիշ կերպիւ չկրնար ըլլալ, բայց միայն այնպիսի երկիր մը մտնելով, որ յառաջագոյն անմերձանալի էր, ինչպէս Չինաստանը ։

"Կառավարութիւնները ու մենք ևս մեծ ակնկալութիւններ չեմք կրնար ունենալ. բայց ոչ ոք չուզեր հեռու կենալ առաջին մէկ քայլէն՝ որ կրնայ առաջնորդել այնպիսի փոփոխնի մը, որ տակաւին անծանօթ է ։ Իւրաքանչիւր տէրութիւն կուզէ վայելել այն շնորհքները՝ որ պիտի տրուին ամենէն զօրաւոր ազգին ։ Եւ որ աշխարհիս կէսը կերթայ, ոչ ոք չուզեր ետ մնալ ։

"Ո՞վ պիտի ըլլայ արարողապետը այս անսովոր ժողովոյն ։ Եթէ հին ժամանակը ըլլայինք, եկեղեցւոյն գլուխը, այսինքն պապը, Չինաստանը քանի մը կտոր պիտի ընէր և անոր երկրակական վիճակները արդարութեամբ պիտի բաժնէր քրիստոնեայ թագաւորաց ։ Սակայն այսօրուան օրս իւրաքանչիւրոք իրեն համար պիտի գործէ. և այս բանը կրնայ ըլլալ՝ առանց կռուոյ վասն օգտից իւրաքանչիւրոյն ։ Մեր օգուտները անշուշտ հակառակ չեն ուրիշ կառավարութեան մը օգտիցը, այլ ընդհակառակն կըզուգընթանան ՚ի միևնոյն կէտ ։ Վասնզի ազատութիւն կը խնդրեմք Եւրոպացւոց համար, առանց թշնամանաց, առանց ցածութե և առանց վտանգի ։ Իսկ իւր փրկութեը համար, Չինաստանը պէտք է որ իւր խեցեմորթէն դուրս ելլէ. և երբոր այսչափ բազմաթիւ մարդկային էակներ (350 միլիոնի չափ ժողովուրդ) պիտի գան խառնուելու մարդկութեան մնացորդ մասին հետ՝ դժուարին է հաւատալը թէ անոր փոխանը օգտակար չըլլայ բոլոր աշխարհի համար"։

Վիեննայէն կըգրեն մայիսի 14 ամսաթուով ։

"Չար օրինակաց տարափոխիկ ախտը դժբաղդութեամբ մեր մայրաքաղաքին ալ երևան ելաւ ։ Տարունակ լսելով թէ գողութիւններ և խարդախութիւններ կըգործուին ՚ի պաշտօնատարաց զանազան մայրաքաղաքաց մէջ, մեր Դրամանոցին (պանքա) պաշտօնատարներէն մէկը ևս երէկուանէ ՚ի վեր փախած է, 350 հազար ֆիօրին վերցնելով դրամարկղէն. որուն կրնար մերձենալ իբրև օգնական արկղապետի ։ Այս դէպքը մնասակար տպաւորութիւն մը ըրաւ վաճառականաց ակմբանոցին վրայ. ուր Դրամանոցին բաժնորդական թղթոց գինը քանի մը ֆիօրին իջաւ ։ Բայց կարծեմք թէ այս վախը իրաւացի չէ. քանզի Դրամանոցին պահեստի ստակը՝ 11 միլիոն ֆիօրին է. որ բոլորովին անմնաս կըմնայ. ուստի, ինչպէս կըտեսնուի, այս կորուստը, համեմատար, աննշան բան մըն է"։

—Մօրնինկ-Քրօնիքլ լրագրոյն մէջ հետևեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները կըկարդամք ։

"Անգղիոյ պարլամէնթին նոր անդամները պէտք չէ որ զարմանան եթէ յաճախապէս կը պատահի որ կը յանդիմանուին ՚ի պատճառս իրենց ակամայ պակասութեանցը ՚ի մասին սովորութեանց անանց որ յատկացեալ են պարլամէնթին, և զորս կատարելապէս չեն գիտեր ։

"Երէկ Ս. Էմպէթ քաղաքին երեսփոխան միստր Բուբէլը ժողովականաց որահը մտաւ գլխարկը գլուխը և մեծ վերարկուով մը ծածկուած ։ Վերարկուին համար արգելք մը չկայ պարլամէնթին մէջ, սակայն մեծ օրինազանցութիւն է ընդդէմ կանոնաց հասարակաց խորհրդանոցին, երբոր պատուաւոր անդամ մը նախագահին առջևէն կանցնի գլխարկը գլուխը ։ Քանզի որահը մտնող անդամը կըպարտաւորի՝ նախագահին առջևէն անցնելու ժամանակը գլխարկը հանել, յարգանօք քիչ մը խոնարհիլ, և իւր տեղը նստելէն ետև, դարձեալ գլխարկը գլուխը դնել ։ Բայց միստր Բուբէլը՝ որ կերևի թէ այս սովորութիւնները չգիտէր, գռռողութեամբ մը որահը մտաւ առանց գլուխը բանալու նաև նախագահին առջևէն անցնելու ատենը ։ Յայնժամ բազմաթիւ ձայներ լսուեցան, որ կըպոռային՝ 'Ն Բարէկարգութի՛ն, (à l'ordre), այսինքն բարեկարգութեան մէջ մտնելու կըհրաւիրէին օրինազանցը ։ Յայնժամ բարեկամ մը յանձնառու եղաւ բացատրելու միստր Բուբէլին նոյն աղաղակներուն պատճառը ։ Բայց արդէն նըստած էր. ուստի գլխարկը հանեց և քովը դրաւ առանց գլուխը անցնելու զայն մինչև ցվերջ ժողովոյն. քանզի չէր գիտեր որ իւր տեղը նըստելէն ետև, կրնար գլխարկը գլուխը դնել ։

"Ուրիշ նոր անդամ մը ևս ուրիշ կերպ պակասութիւն մը ըրաւ ընդդէմ սովորութեանց խորհրդանոցին ։ Կէս ժամու չափ կար որ 20 կամ 30 անդամք պարլամէնթին որահին մէջ կըսպասէին որ միւսներն ալ գան. և դժուարութիւն կըկրէին 40 հոգի ժողովելու, որ անհրաժեշտ հարկաւոր է, որպէսզի խորհրդանոցը օրինաւոր կերպիւ գումարուած համարուի ։ Անդամներէն մէկը երկար սպասելէն յոգնելով ու սիրտը նեղանալով, յանկարծ տեղէն կելլէ որ ետ դառնայ ու բանը երթայ ։ Բայց որահին դռնէն դուրս ելլելու ժամանակը, պահապան զինուորը կարգիլէ զինքը ըսելով թէ, թէպէտև կատարելապէս ազատ է պարլամէնթին որահէն դուրս՝ սակայն այս ազատութիւնը չունի երբոր խորհրդանոցին մէջ կըգտնուի. ուստի կըհրաւիրէ զինքը որ տեղը դառնայ ։ Երբոր խորհրդանոցը կատարելապէս լեցուելու ըլլայ, յարեց պահապան զինուորը, յայնժամ կրնաս երթալ ուր որ կուզես. բայց անկէց յառաջ արգիլեալ է դուրս ելլելը ։ Ուստի այս յարգոյ անձը փութացաւ իւր տեղը դառնալու ։

"Նոր անդամները յաճախակի կիյնան նաև ուրիշ մէկ սխալի մէջ, որ է նախագահին և ատենախօսութիւն ընող անդամոյն մէջ տեղէն անցնիլը ։ Սոյն խիստ ծանր անտեղութիւն մըն է, որուն դէմ սաստիկ դանգատներ կըլլան խորհրդանոցին անդամոց կողմանէ, որոնք կատարելապէս ծանօթ են պարլամէնթին պաշտօնական սովորութեանց ամեն կանոնացը"։

Անգղիոյ Վիքթորիա թագուհին՝ իւր մեծ դուստրը, որ 17 տարեկան է, Պրուսիոյ Ֆրէտերիք-Վիլհէլմ թագաւորազն իշխանին հետ պիտի ամուսնացընէ մօտերս ։

Այս առթիւ կառավարութիւնը առաջարկեց

յանձանց մերկացեալ մինչ իսպառ զամենայն զպարծանս տիեզերասաստ մերոց նախահարց, որով առ սակաւ սակաւ ընտելացաք զստրկութիւնն յօժարակամ յանձն առնուլ, և նախամեծար համարել զայն քան զշքեղաշուք վեհանձնութիւն նախնի Հայկազանց ։

Ո՛վ մեծի տարաբախտութե Արամեան տոհմիս. և թէպէտ երբեմն երբեմն ոմանք ՚ի հայրենասէր իշխանաց և ՚ի հոգևոր առաջնորդաց մերոց՝ ջուշ ՚ի կուրծս եդին մտածանել յաշխարհ մեր զանվրէպ միջոցս բարւոք քաղաքավարութեան և նախանձելի կենակցութեան, սակայն տարբերութիւն ժամանակին, անանդորրութե մերս աշխարհի, անմիաբանութիւն ազգիս, և մանաւանդ տնանկութիւն ամենեցունց՝ արգելուլ գտան այդմ ։ Զոր քաջ նկատեալ ոմանց ՚ի գիտնական հոգևորականաց մերոց՝ ՚ի յեօթնևտասներորդ դարուն՝ ապաստան անկան ՚ի խաղաղաւէտ տէրութիւնս Եւրոպացւոց, դաւ յինքեանց յղացեալ զհայրենաշահ զխորհուրդն անդ ծնանիլ ։ Արդարև ոկիզբն կալան անդէն լուսաւորել զմիտս մեր թարգմանութեամբ և տպագրութեամբ օգտակար իմաստալից ինչ ինչ գրեանց, բայց չև հասեալ նոցա ՚ի նպատակ ձեռնարկութեան իւրեանց՝ վասն անփորձ՝ անպաշտպան և սակաւաթիւ գոլոյ նոցա՝ յետ սակաւուց լքեալ տկարացան, և ակամայ կամօք հրաժեշտ տուեալ յառաւածահրաւէր խորհրդոյ իւրեանց՝ տեսին դառնութեամբ սրտի զայնքան աշխատանս իւրեանց յանարգանս մատնեալ և յումպէտս կարգեալ ։ Սոքա էին անմահական յիշատակաց արժանի դերաշուք Ոսկան վարդապետն, Թովմաս եպիսկոպոսն, Ղուկաս դպիրն Վանանդեցի, և այլք ոմանք ։

Յաջորդեցին ապա սոցա այլ Արամածին կրօնաւորք ոմանք. որք թէպէտ զօվանի աշխատասիրութեամբ և յաջողաձեռն հետապօտութե իւրեանց երևելի ընծայեցուցին զանձինս ՚ի նորոգումն բազմահարուստ Հայկական բարբառոյ մերոյ. որպէս և ՚ի ձեռն ազգի ազգի յօդնիւմատենից շարադրութեամբ և թարգմանութեամբ՝ քաջափորձութեամբ իմն յառաջադէմ մատուցան ըստ կարի յորդորել զմիտս մեր յըմբռնումն կարևոր մակացութեանց, բայց սակայն բաժանեալք ՚ի մէնջ, և յարեալք յեկեղեցին Հռոմայ՝ գան գործեցին ՚ի սկզբանէ անտի և այսր՝ աջալուրջ ճարտարութեամբ առ սակաւ սակաւ և զմեզ օտարացուցանել յուղղադաւան սրբոյ Եկեղեցւոյ մերմէ, և ՚ի շաւղաց մերոց լուսաւորչադաւան հայրապետաց ։ Նմին իրի՝ զոր ինչ իմաստութեամբ յօրինեալ ցարդ ՚ի լոյս ընծայեցին՝ զնոյն և յաւելուածովք օտարաձև վարդապետութեան այլափոխել նկրտեցին. և զխարևորագոյն ձեռնարկութեամբ ըստ մեծի մասին զանց արարեալ՝ նոքօք և եթ շատացան, որք յարմարաւորք էին ՚ի գլուխ տանել զյղացեալն ՚ի սիրտս իւրեանց ։

Տեսէք ուրեմն՝ թէ քանի ողբալի է վիճակ Հայրենեաց մերոց. որ յամենեցունց առհասարակ բարձի թողի եղեալ մինչ իսպառ՝ յառուկ այցելութեան Բարձրելոյն կարօտի, և բարեխօսութեան իւր բազմերախտ սուրբ Հայրապետին Գրիգորի՝ զի յանչքութենէ իւրմէ անդրէն վերանալ կարողասցի յառաջին բարեզարդութիւն ։ Ի վերայ այսր ամենայնի ըստ ներելոյ ժամանակին և ըստ տնօրինելոյ վերնական տեսչութեանն՝ ո՛չ յումպէտս լինի զարդիս ձեռն կարկառել նմա. որպէսզի սթափեալ ՚ի խաւարամած թմրութենէ՝ փոյթ կալցի վերստին զգլուխ իւր ՚ի լոյս տունջեան շրջեցուցանել, և կարևոր դաստիարակութեամբ զնոսին պայծառացուցանել ։ Եւ թէ զի՞արդ մարթ է այդմ լինել, երևի թէ հաստատութիւն դպրոցաց ՚ի խաղաղաւէտ աշխարհս Եւրոպացւոց ՚ի պէտս մարզութեան մանկանց Հայաստանեայց՝ կարէ ըստ արժանւոյ ՚ի լու անդր փոխարկել զայժմեան վիճակ մերս Հայրենեաց ։

Յայսպիսի ազգօգուտ խորհրդածութիւնս յուզեալ ցայգ և ցերեկ երէց եղբայր իմ, Ներքին խորհրդական տէրութեան, և մեծ Ասպետ առաջին աստիճանի սրբոյն Երուսաղէմի բարեյիշատակ գերագոյն ազա Յովհաննէս Եղիազարեան, բազում ամօք յառաջ քան զփոխիլն իւր յաստեացս՝ յառաջադիր եղև բուռն հարկանել զայսպիսի համբուրելի հիմնարկութենէ. այլ յաղագս յոգնախուռն զբաղմանց, ընդ որովք ծանրաբեռնեալ կայր զօրհանապազ՝ օրաձիգ արարեալ զայն՝ հուսկ ապա ՚ի կէտ կոչման իւրոյ ՚ի վերջին կայանն՝ կտակաւ աւանդեաց նուաստութե իմում կատարել զբաղձանս սրտի իւրոյ լաւագոյն իմն եղանակաւ ։

Յաղագս այսորիկ յամին 1814 եկեալ իմ ՚ի Ս. Պետերբուրգոյ աստ ՚ի Մոսկով՝ օգնականութեամբ Աստուծոյ, և բարեհաճութեամբ օրհնեալ ազգասէր տէրութեանս՝ ձեռն արկի շինել զայսմանիկ հոյակապ Համալսարանն(1). և յետ ծախելոյ աւելի քան զ200 հազար ռուբլի ՚ի սեփական գոյից իմոց՝ բաց յայնմ գումարէ զոր ընկալայ յարքունական գանձանակէ. (այն է զտոկոսիս բարդեալս ՚ի բազում ամաց հետէ ՚ի մայր գումարէ անդր մուծելոյ յինէն, ըստ զօրութեան կտակի գերագունդ եղբօր իմոյ աղայ

(1) Համալսարանդ անուն ՚ի թղթի աստ և եթ տեսանի ընծայեալ Ճեմարանին Լազարեանց. և այն՝ յայտ է թէ՝ ըստ կամս կարծեաց կամ ըստ առանձին ինչ հանգոյց շարադրողի բանիցդ .

բարլամէնթին որ մէկ անգամ 40 հազար լիւա սթէրլինա օժիտ և տարին 8000 լիւա թօշակ տրուի բարձրապատիւ իշխանուհւոյն ։ Այս խնդրոյն վրայօք զանազան քննութիւններ ըլլալէն ետև, Անգղիոյ բարլամէնթը՝ իւր անդամոց խիստ մեծագոյն մասին հաւանութեամբը ընդունեցաւ յիշեալ առաջարկութիւնը ։

Ազգային երեսփոխաններէն ոմանք դիտողութիւններ ընելով որ պէտք է խնայութեամբ գործածեն ժողովրդեան ստակը, եկամտից տեսչութեան ատենադպիրը պատասխանեց թէ առաջարկեալ գումարը խիստ չափաւոր է, և թէ վեհափառ թագուհւոյն տարեկան ծախուցը համար սահմանուած գումարը (լիսթ սիվիլ) 385 հազար լիւա սթէրլին է, մինչ Գէորգ Չորրորդ թագաւորին 447.436 լիւա սթէրլին կըտրուէր տարին, ուրիշ գումարներէն 'ի զատ որ զանազան պատճառներով կառնուր ։

—Յայտնի է որ Անգղիոյ բարլամէնթին նորընտիր անդամները, իրենց պաշտօնը չսկսած, ըստ սահմանադրական օրինաց, կըպարտաւորին երդում ընել՝ հաւատարմութեամբ կատարելու համար իրենց պատգամաւորութեան պարտքերը։ Այս երդման ձևը, որ 'ի վաղուց անտի սահմանեալ է, այնպիսի կերպիւ շարադրուած է որ հրեայ մը չկրնար նոյն երդումը ընել. և այս պատճառաւ մինչև ցայսօր մովսիսական կրօնին հետևող անձինք կարող չեղան բարլամէնթին անդամ ըլլալ։

Լորտ Բէլմըրսթըն իւր բազմաթիւ կուսակցացը հետ, ջանալով այս արգելքը վերցնել, որ լուսաւորեալ դարուս և Անգղիոյ ազատական սահմանադրութեանցը հետ չհամաձայնիր, այս օրերս առաջարկեց ազգային խորհրդարանին, որ այս երդման քանի մը կտորները փոխուին և ոմանք բոլորովին ջնջուին ։

Ահաւասիկ յիշեալ ազնուական լորտին ջնջել ուզած երկու գլխաւոր կտորները ։

Երդումը այսպէս կըսկսի. «Կերդնում թէ, 'ի բոլոր սրտէ կըզգարշիմ, կատեմ և կուրանամ, իբրև ամբարիշտ և հերետիկոսական, այն վարդապետութիւնը թէ, Պապէն կամ Հռոմի գահին որևիցէ իշխանութենէ մը բանադրուած վեհապետները կրնան իրենց թագաւորութենէն զրկուիլ, կամ ներեալ է անոնց հպատակացը կամ ուրիշ որևիցէ անձի մը խարդախութեամբ սպաննել նոյն վեհապետները ։

«Ինչու պարտաւոր պիտի ըլլամք, ըսաւ Լորտ Բէլմըրսթըն, այս երդումը ընել. որ ուրանալ ըսել է այն բանը որուն չեմք հաւատար. քանզի ոչ ոք բողոքական երբէք այս վարդապետութե̄ը հաւատ ընծայած չէ, և կըհամարձակիմ ըսելու թէ այսօրուան օրս ոչ ոք հռոմէադաւան անձ մը չհաւատար ։ (Ծափահարութի—նք) ։ Ստոյգ է որ հին ժամանակները հռոմէական եկեղեցւոյն մէկ մասը կընդունէր այս վարդապետութիւնը. բայց այսօրուան օրս այս բանը այնպիսի զզուանք մը կըպատճառէ այժմեան տիրող ամեն դաւանանցը որ հաւատի եմ թէ իւրաքանչիւրոք այս երդումը ըրած ժամանակը կըխղճի որ ստիպեալ է ուրանալու այնպիսի բան մը, որուն հնարաւորութիւնը չկրնար ընդունուիլ»։

Երդումը հետևեալ խօսքերով կըվերջանայ, զոր լորտ Բէլմըրսթըն կուզէ ջնջել ։

«Այս ամեն բաները կերդնում առանց երկբայութեան և առանց անանց հակառակ խորհուրդ մը ունենալու սրտիս մէջ, և քրիստոնէի մը ճշմարիտ հաւատոյն վրայ կըխոստանամ 'ի գործ դնել»։

Ըստ երևմանց, լորտ Բէլմըրսթընին այս առաջարկութիւնը բարլամէնթին անդամոց մեծագոյն մասէն ընդունուելով, յիշեալ երդման ձևը անյապաղ պիտի նորոգուի ։

—Լոնտոնի Տէյլի-Նիւզ լրագիրը կըծանուցանէ թէ, ներկայ տարւոյս յունվարէն սկսեալ մինչև ապրիլի վերջ, չորս ամսուան մէջ Անգղիայէն ցամաքի ճանապարհաւ Հնդկաստան և Չինաստան յուղարկուած ոսկի և արծաթ դրամոց գումարը 5 միլիոն 553.240 լիւա սթէրլինի հասեր է (որ 120 ղռշէն լիւան կընէ 666.388.800 ղուռուշ) ։ Անցեալ տարուան այս չորս ամսոց մէջ դուրս ելած դրամոց գումարը միայն 3 միլիոն 202.924 լիւա սթէրլին է եղեր ։

—Գաղղիոյ Մօնիթէօր տը լա Ֆլօթ լրագրոյն մէջ կկարդամք թէ, զօրութեամբ սակարկութեան մը (պազարլըք) որ եղեր է մօտերս Հնդկաստանի ընկերութեան և վայրենի ժողովրդոց ոմանց գլխաւորներուն մէջ, Անգղիացիք տիրեր են Բէրիմ ըսուած կղզւոյն, որ Պապ-էլ-Մանտէպ նեղուցին մէջն է, Կարմիր ծովուն բերանը ։ Թէպէտ այս կղզին ըստ ինքեան երևելի բան մը չէ՝ սակայն Անգղիացիք յիշեալ դիրքին տէր ըլլալով՝ խիստ դիւրութեամբ կրնան ամրակից գոցել Կարմիր ծովը քանի մը պատերազմական նաւուց օգնութեամբ ։ Յիշեալ լրագիրը այս լուրը տալէն ետև, կըյարէ թէ Սուէզի պարանոցին մօտերս բացուելուն ակնկալութիւնը՝ ըստ մեծի մասին պատճառ տուած պիտի ըլլայ այս կղզւոյն ծախու առնելուն ։

—Օպսէրվաթօրէ Թրիէսթինօ լրագիրը հետևեալ կերպիւ կընկարագրէ Մէծն Արևելեան հսկայակազմ շոգենաւը, որ լմննալու վրայ է 'ի Լոնտոն ։

«Անգղիական ճարտարութեան մէկ սքանչելի ծնունդը, որ դարուս իբրև մէկ հրաշալիքը կոչուելու արժանի է, Դամիզի և Միլուէլի ափունքը կեցած Մէծն-Արևելեան անուն ահագին շոգենաւն է. որ այնպիսի սեգ ու փառաւոր կերպարանք և այնպիսի հսկայական մեծութիւն ունի, որ կըհիացնէ մարդոյս միտքը ։ Այս սքանչելի շոգենաւը, որ բոլորովին երկաթէ շինուած է, 692 ոտնաչափ երկայնութիւն, 120 ոտնաչափ լայնութիւն՝ մէջ տեղը, և 3300 ձիու ոյժ ունի. և եթէ բանագատուելու ըլլայ, կարելի է որ 5000 ձիու զօրութեամբ քալէ ։ Ջուրին վրայէն մինչև երկուքուկէս ոտնաչափ բարձրութենէ սկսեալ՝ բոլոր տակի մարմինը թափցու երկաթով կրկնապատիկ ծածկուած է. ներքին ու արտաքին ծածկոցաց մէջի խոռոչները (գօվուք) երկուքուկէս ոտնաչափ տարածութիւն կամ միջոց ունին. և այս կերպիւ եթէ շոգենաւը քարի մը զարնելով ծակուելու ըլլայ, խիստ քիչ ջուր ներս պիտի մտնէ ։ Մինչև 23000 թօնօ կամ գրեթէ 440 հազար կենդինար ծանրութիւն բեռ տանելու կարողութիւն ունի. և 11.379 թօնօ հանքային ածուխ կրնայ առնուլ ։ Ընդամէնը՝ 4000 ճանապարհորդի տեղ ունի. այսինքն 800 առաջին կարգի, 2000 երկրորդ կարգի և 1200 երրորդ կարգի ։ Եթէ զօրք փոխադրելու հարկ ըլլայ, 10.000 զինուոր կրնայ առնուլ ։ Վեց կայմ ունի, որ ընդամէնը 6500 քառակուսի եարտա, (8937 քառակուսի կանգուն) առագաստ պիտի պարզէ ։ Գիշերները, ելեքտրական մշտատև խիստ մեծ լոյս մը պիտի ունենայ մէջ տեղի կայմին վրայ ։ Յարկին (կէօվէրթէ) վրայ քան ընդարձակ նաւակներ, այսինքն փար-

---

(Յովհաննիսի), հայնւ թէ հաստեցի զայն յիւր ատորտ 'ի 1816. և 'ի սկզբան յետագայ ամի ժողովեցի զՀայկածին մանկունս յամենայն շըրջակայ նահանգաց, և սկիզբն կալայ 'ի ձեռն քաջակիրթ դաստիարակաց վարժել զնոսա 'ի վսեմ մարդասիրին Աստուծոյ ։

Եւ քանզի զարդիս Լազարեան Ճեմարանս ողջունեալ է զտիս կատարելութեան, և աշակերտք որք 'ի սմա զարգացեալ են յուսմունս իմաստից, գիտնական լեզուաց և քաղաքավարութեան, ճահաւոր վարկայ յանդիման առնել բարեսէր պատուելի Ազգիդ զմիմ զամենայն զներքին և զարտաքին հանգամանս սորա հանդերձ իսկատիպ տեսարանաւ շինուածոյն. որպէսզի ըստ ազգասիրութեան ձերում զմխիթարութի̄ գտջիք, և գոյս ձեր առ Աստուած ընդարձակեսջիք, որ վերստին արարչական խնամով իւրով դարձեալ առ մեզ՝ կամի նորոգել զազգ մեր 'ի նորոգումն լուսաւոր մտաց և բանաւոր կենցաղավարութեան ։

Արդ Լազարեան Ճեմարանս 'ի գերագանց աղա Յովհաննէս եղբօրէ իմմէ կտակաւ աւանդեալ, և յինէն յաւարտ հանեալ՝ ունի զ200 հազար ռուբլի. (որ առնէ այսօր 1 միլիոն ղռշ) 'ի գանձանակի արքունի. յորմէ ստանայ 10 հազար ռուբլի (այն է 50 հազար ղուռուշ) 'ի տարին ։ Բայց յայսմանէ ես յարդեանց իմոց յաւելեալ եմ զայն մայր գումար, մինչև կարողանալ պահպանել ըստ ամենայն հանգամանաց բարելաւութեան զ30 Հայ մանկունս որբոց և աղքատաց ։

Զբազմունք իմ և երեկոյացեալ հասակ ոչ ներելով անձամբ անձին հասանել ամենայն մասանց կառավարութեան սորա՝ յանձն արարի զայն լիովին 'ի ձեռս երկուց երիցագոյն որդւոց իմոց՝ Յովհաննու, որ է Խորհրդականն Կալէկին, այսինքն Գնդապետ տէրութեան և ասպետ. և Խաչիկ, որ է Խորհրդական պալատին, այսինքն Կիսագնդապետ և ասպետ ։ Սոքա զարգացեալ իսկ յերևելի ճեմարանս Ռուսիոյ՝ քաջայարմարք են յուղղել զընթացս սորա 'ի բարին և 'ի կատարեալն ։ Եւ ունին յօգնականութի̄ ինքեանց զխորհրդարան բաղկացեալ յերևելի յատենաւոր և 'ի գիտնական ոմանց ազնուականաց երկրիս. և 'ի թագաւորական պռօֆէսորաց ճեմարանիս Մոսկվայ, ընդ որս է և գերապատիւ Սերովբէ գիտնական վարդապետն մեր, առաքեալ յատկապէս 'ի սրբազնակատար և 'ի ծայրագոյն Քահանայապետէ սրբոյ Էջմիածնի՝ յԵփրեմայ, լինել գործակից որդւոց իմոց, և տեսուչ Ճեմարանիս ։

Թիւ աշակերտաց Ճեմարանիս՝ որք ձրի պահպանին, է այժմ լրացեալ. բայց 'ի նոցանէ են և այլ բազում վարձատուք յատար ազգաց։ Ամենեքեան առ հասարակ ուսանին զհինգ լեզուս՝ այն է Հայերէն, Ռուսերէն, Լատիներէն, Գաղղիերէն և Գերմաներէն ։ Ընթացք ուսումնականութեան աւարտին 'ի 6 կամ 7 ամս. և այս յաւէտ կամ նուազ ըստ իւրաքանչիւրոց կարամանութեան և ընդունակութեան ։ Որք յերեսուն Հայկածին աշակերտաց են սակի՝ ունին ձրի զվայելուչ կենցաղավարութիւն. այսինքն՝ զկերակուր, զզգենլիս, այլովքն հանդերձ ։ Բայց 'ի Քերթողութենէ և 'ի Ճառտորութենէ իւրաքանչիւր լեզուաց՝ հետզհետէ ուսցին նաև զաշխարհագրութիւն, զպատմութիւն, զչափաբերական մակացութիւնս, զտրամաբանութիւն, զնկարչութիւն, և զայլ ազատական արուեստս ։ Ոմանք 'ի նոցանէ՝ որք զանձինս Եկեղեցւոյ նուիրել ախորժեսցին, ուսցին նաև զԱստուածաբանութիւն. որպէսզի Եկեղեցիք Հայաստանեայց պայծառասցին ուսեալ հոգևորականօք ։

Սոքա ամենեքեան բաց 'ի հոգևորականաց՝ զկնի զընթացս ուսումնականութեան կատարելոյ՝ կարեն զանձինս ընծայեցուցանել զինուորութեան, իրաւաբանութեան, բժշկականութեան, քաղաքավարութեան, վարժապետութեան, վաճառականութեան, և այլն. ըստ իւրաքանչիւր ծնողաց յօժարակամութեան, և կամ ըստ նոյին իսկ աշակերտացն հակամիտութեան ։

Բայց յերեսուն աշակերտաց աստի՝ Լազարեան Ճեմարանս որոշեալ է ընդունել և զ15 Հայ աշակերտս 'ի շրջակայ գաւառաց, և զնոյնչափ յօտարաց. որք հատուսցեն զտարեկան վարձս վասն կերակրոց, բնակութեան. և այլ պիտոյից կենցաղավարութեան ։ Վասն Հայոց՝ վարձք միոյ ամի է 600 ռուբլի. որով մանկունքն առաքեալք 'ի ծնողաց, և կամ յազգականաց իւրեանց՝ վճարմամբ այսր գումարի պահպանեսցին ըստ ամենայն խնամով, և ուսցին զամենայն զվերոյիշեալ գիտութիւնս. բայց զգեցուցանելն զնոսա կախի միշտ զծնողաց. որք վայելչապէս պարտին հոգալ յիւրումն ժամանակի ։ Միայն թէ առաքեալքն իցեն 'ի 11 ամաց հասակէ մինչև 'ի 14. և ըստ ամենայնի առողջք՝ յաջողամիտք և բարեբարոյք. և գիտասցեն գոնէ ընթեռնուլ և գրել Հայերէն ։

Ապաքէն զայս ամենայն նախակարգեալ բանս տեղեկութեան 'ի լսելիս պատուելի ուսումնատենչ Ազգիդ Հայոց հասուցանել 'ի դէպ վարկայ. զի զկնի փառս. վերառաքելոյ Պարգևատուին ամենայն բարեաց՝ զգերահոգեակ կենն Ճեմարանիս ձեզ 'ի նմանութիւն բերջիք, և ըստ վաղեմի հայրենասանդ կարեկցութեան՝ լմայատարաս օժանդակութեամբ յօժարասէր լիջիք գործակից լինել ճոխութեան և յառաջընթացութե̄ Ճեմարանիս ։ Այսչափ կարացի ես՝ փոյթ եռանդն կամօք ընծայեցի 'ի լումն Կրթակա-

քսներ պատրաստ պիտի ըլլան որևիցէ դժբաղդ դէպքի մը համար ։ Երկու սղտիկ շոգենաւ, իւրաքանչիւրը 100 ոտնաչափ երկայնութեամբ, կախուած պիտի ըլլայ այս սքանչելի շոգենաւուն երկու աճագին անուոց ծածկոյթներէն, որոնք ձանապարհորդները և անոնց կաշկարասիքները բեռնաւորելու և ցամաքը հանելու պիտի ծառայեն ։ Մեծն-Արևելեան շոգենաւը ներկայ տարւոյս օգոստոս ամսոյն մէջ ծովը պիտի ձգուի և նախ՝ Ամերիկա ձանապարհորդութի մը պիտի ընէ, և յետոյ Աւստրալիա իւր կանոնաւոր երթևեկութիւնը պիտի սկսի ընել. ուր՝ եղած հաշիւներուն համեմատ, 30 օրուան մէջ պիտի կրնայ հասնել"։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, 29 ՄԱՅԻՍԻ

Կայսերական հրովարտակաւ, օսմանեան արշխ. պեղագոսի կղզեաց ընդհանուր կառավարութիւը Վամիք փաշային յանձնուեցաւ. և Անատոլու բանակին նախորդ հրամանատար Ապտի փաշան՝ Սելանիկի ընդհանուր կուսակալ կարգեցաւ ։ Նոյն Սպիթցէր բժիշկը, որ Վիեննայի օսմանեան դեսպանատան խորհրդական էր և քանի մը շաբաթէ 'ի վեր Կոստանդնուպոլիս կը գտնուի, Բարձրագոյն Դրան գործակատար (շարժէ տ'աֆէր) անուանեցաւ 'ի Նաբոլի ։

—Ճանապարհորդութիւնը օգոստափառ Սուլթանին, որ միտք ունէր Մարմարայի մէկ քանի նաւահանգիստները պտըտիլ, եա մնաց այժմ։

—Եւրոպացի և օսմանեան հպատակ գլխաւոր սեղանաւորաց և վաճառականաց ամաց մէջ խորհուրդներ եղաւ անցեալ շաբթու 'ի մասին օր յառաջ հաստատութեան Ազգային Դրամանոցին. բայց տակաւին կատարեալ որոշում մը չտրուեցաւ այս երևելի գործոյն ։

—Քօռռէսբօնտանս Բիւնիւանիւնիւէլ լրագրոյն յունիսի 4 Թուոյն մէջ ըստ նոր տումարի՝ կըկարդամք ։

"Նէրիման-Խանը (հայազգի), որ Թէհրան գացած էր Անգղիոյ և Պարսից տէրութեան մէջ հաստատուած դաշնագրութիւնը տանելու, հասաւ 'ի Կոստանդնուպոլիս, և երկուշաբթի օրը գաղղիական շոգենաւով մեկնեցաւ Գաղղիա Ֆէրուք-Խանին քով երթալու ։

"Կայսերական հրովարտակաւ, Ասրօեան Գրիգոր աղան, որ վաճառական է Իզմիրի մէջ, Իր-

նութեան երիտասարդաց մերոց. աւելի քան զայս առնելն դժէնք կախի բոլորովին ։

Եթէ 'ի փառս Աստուծոյ և 'ի պայծառութի Հայրենեաց մերոց ոմանք 'ի ձենջ ցանկացին զնուէրս ինչ դրամոց հասուցանել աստ, նոքօք Համալսարանս կարողասցի յաւիժամ անցանել քան զորոշեալ Թիւ 30 աշակերտաց, և ընդունել աւելի ևս 'ի դաստիարակութիւն մինչև ց40 կամ ց50. Այլ որ միանգամ 'ի մերազնէից բարեհաճեսցի նուիրել Համալսարանիս զտպագիր կամ զձեռագիր մատեանս, և կամ զտետրակս. որպիսի են Պատմագրութիւնք, Ճառընտիրք, Մեկնութիւնք, և այլն, հաւատի կարէ լինել զի մեք պահպանեսցուք խնամով 'ի բազմահաբուստ գրատան մերում, (յորոյ վերայ արդ էն ծախեալ եմ աւելի քան զ20 հազար ռուբլի). արձանացուցանելով զանուն նորա 'ի ճակատ ընծայեալ մատենին. և հանդերձ խորհրդարանաւ իմով շնորհակալ եղէց զնմանէ յատուկ նամակաւ ։ Նոյնպէս որ կտակաւ ախորժեսցէ աւանդել զնուէրս ինչ յընդարձակութիւն և յառաւելութիւն աշակերտաց Համալսարանիս, ընկալցի շնորհակալութիւն 'ի մէնջ, և անուն նորա յիշատակեսցի յազգաց յազգս ։

Ի վախճանի որք առհասարակ այսպէս գործակից լինին յառաջադիմութեն Համալսարանիս Մոսկովու, և աղօթս առնեն առ Աստուած զի Թագակալ պսակաւ պսակազարդեսցէ զակզբնաւորեալն յինէն, ընկալցին զհատուցումն բարեաց 'ի Տեառնէ, և ազգասիրութեան պսակաւ վարձատրեսցին 'ի միւսանգամ գալստեան իւրում։ Ամէն ։

Ձերումդ Ազգակից Գերապատուութե
խոնարհ և անձնադիր ծառայ
Յովակիմ Լազարեան ։

բորդ կարգի գործակալ անուանեցաւ 'ի վարձատրութիւն իւր հաւատարիմ ծառայութեանցը"։

—Բարձրագոյն հրամանաւ մասնաժողով մը հաստատուեցաւ բաղկացեալ օսմանեան և օտար տէրութեանց հպատակներէ, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ ոստիկանութեան (բօլիցիա) վերաբերեալ կարգադրութիւններ ընել՝ մայրաքաղաքիս հասարակաց անդորրութիւնը անվնաս պահելու համար ։ Այս մասնաժողովը իւր առաջին նիստը սկսաւ Սէրասքէրին դուռը ։

—Գերապատիւ տէր Գաբրիէլ Այվազովսքի գիտնական վարդապետը, ընկերութեամբ իւր եղբօրը, մեծարգոյ Յօհաննէս աղայի Այվազովսքի, անցեալ շաբթու Վիեննայի ձանապարհաւ հասաւ 'ի Կ. Պօլիս, Փարիզէն գալով։

—Մայրաքաղաքիս գերմանացի բողոքականները, որոնք Պրուսիոյ դեսպանատան պաշտպանութեան ներքև կըգտնուին, հետզհետէ մեծ գումար մը ստակ ընդունելով Գերմանիոյ զանազան երկիրներէն, կարող եղան ընդարձակ գետին մը ծախու առնելու 'ի Պէյօղլու. ուր պատուական դպրոց մը շինեցին ։ Այս դպրոցը, որ մանչ և աղջիկ աշակերտներ պիտի առնու, անցեալ շաբթու հանդիսիւ բացուեցաւ, և տարակոյս չկայ թէ յառաջադէմ պիտի ղարդանայ գիտնական դաստուտաց օգնութեամբը և անոր վերատեսչին իմաստուն կառավարութեամբը ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐՔ

Զմիւռնիա. 31 Մայիսի ։

Բաղդքիս Անգղիոյ հիւպատոս միստր Չարլզ Պլէնթ, ընկերութեամբ իւր գերդաստանին, անցեալ կիրակի օրը Արճնիւն անուն շոգենաւով հասաւ, Մելանիկէն գալով։ Յիշեալ արժանայարգ պաշտօնատարը մեծ սիրով և յարգանօք ընդունուեցաւ իւր բոլոր ազգայիններէն և Իզմիրի գաղմագամ վսեմափայլ Ալի Նէհատ էֆէնտիէն ։ Երեքշաբթի օրը միստր Պլէնթ, ընկերութեք Թէօբեօրէօ անուն Անգղիոյ շոգենաւուն հրամանատարին և հիւպատոսարանին պաշտօնատարաց, այցելութեան գնաց մեր վսեմափայլ գայմագամին, որ խիստ մարդասիրութեամբ և քաղաքավարութեամբ յարգանօք ընկալաւ զնա ։

—Եգիպտոսի ընդհանուր կուսակալ բարձրապատիւ Սայիտ փաշան, որուն հետ է վսեմափայլ Նուպար-Պէյը՝ երէկ եգիպտական շոգենաւով մը հասաւ Իզմիր, և 1-2 օրէն պիտի շարունակէ իւր ճանապարհորդութիւնը Կ. Պօլիս երթալու։

—Զմիւռնացի վսեմափայլ Նուպար-Պէյին մեծաշուք ընտանիքը երեքշաբթի առաւօտուն աւստրիական շոգենաւով Աղէքսանդրիայէն հասաւ, և նոյն օրը երեկոյին մեկնեցաւ Կոստանդնուպոլիս երթալու ։

—Ռուսաց օգոստափառ կայսրուհին ապրիլ 30ին օրը արաւ զաւակ մը ծներ է ողջամբ ։ Նորին Վեհափառութեան և նորածին բարձրապատիւ կայսերազն իշխանին առողջութեան վիճակը շատ աղէկ է եղեր ։

—Անցեալ շաբթու Բօղլուճա գեղին լեռները Յոյն հովիւ մը և իւր որդին սպանուեցան աւազակներէ. որոյ համար ոմանք կըսեն թէ Յոյն գողեր են և ուրիշները թէ ջէյպէկ են ։

—Լոնտոնէն կըգրեն թէ Իզմիրէն մինչև Այտըն շինուելու երկաթէ ձանապարհին բաժնորդական թղթերը՝ մայիսի 12ին յիշեալ մայրաքաղաքին վաճառականաց ակմբանոցը ծախու հանուեցան և սիրով ընդունուեցան ։ Եթէ սուղ ի քիչ ժամանակուան մէջ այս ընկերութեան բաժինները վաճառուելու ըլլան, տարակոյս չկայ թէ շուտով պիտի սկսի յիշեալ երկաթուղւոյն շինութիւնը. որ ամեն կերպիւ խիստ օգտակար պիտի ըլլայ Թուրքաստանի զարգացմանը ։

—Լոնտոնի Թայմզ լրագիրը կըծանուցանէ թէ Ռուսաց հաչախաւոր Թոթլըպէն զօրապետը սեպտեմբեր ամսոյն առջի շաբաթը Անգղիա կը սպասուի. ուր պտըտելու պիտի երթայ եղեր ։

—Սկովտիոյ առևտրական Դրամանոցին ֆէլքիրք քաղաքը նստող գործակալը, Հէնրի Սալմոն անուն, 30 հազար լիտա սթէրլինի չափ Դրամանոցէն վերցնելով՝ փախեր է ։

—Քօռռէսբօնտանս Բիւնիւանիւնիւէլ լրագիրը՝ փոքրիկ Յաւելուածով մը կըծանուցանէ, թէ Գաղղիոյ

կառավարութիւնը՝ յատուկ հրամանագրով մը, արգիլեր է գաղղիական Թղթաթար շոգենաւուց որ յիշեալ Թերթը չառնուն Գաղղիա բերելու կամ ուր և իցէ տանելու համար ։ Ըսել է որ, այսուհետև Քօռռէսբօնտանս Բիւնիւանիւէլ Գաղղիոյ մէջ պիտի չկրնայ մտնել։ Այս արգելքը՝ որ և իցէ պատճառաւ եղած ըլլայ, անշուշտ մեծ վնաս պիտի տայ յիշեալ լրագրութեանը ։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ

ՀԱՄԱՌՕՏ ԴԱՍԱԳԻՐՔ
ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

Աշխատասիրեաց պատուելի պարոն Պ. Պօղոս փափազեան, յաշակերտաց ուսոյ Փրկչեան վարժարանին Կ. Պօլսոյ ։

Ի տպարանի եղբարց Տէտէեան. 1857 ։

ԶՄԻՒՌՆԻԱ

Նոր ուսանողաց համար խիստ պատուական գրքոյկ մըն է. որուն հեղինակը, որ ժամանակ մը յաջողիւ Մխիթարեան դպրոցին մէջ Թուաբանութեան դասատու էր, ամեն ջանք 'ի գործ դրեր է դիւրընթաց և համառօտ կերպիւ բացատրելու այս պատուական արհեստին կանոնները, առանց զանց առնելու անոր վերաբերեալ հարկաւոր տեղեկութիւնները և առևտրոյ մէջ գործածուած հաշիւները ։

Այս գրքոյկին գինը 10 ղրուշ է. և յուսամք թէ յարգոյ հասարակութիւնը յօժարակամ պիտի փութայ անոր վաճառմանը օգնական ըլլալ 'ի քաջալերութիւն երիտասարդ հեղինակին և 'ի նպաստ ծախուց տպագրութեանն ։

ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆ ԱՄԵՆԵՑՈՒՆ

Դեղահատք Թովմայի Հոլօուէյ ։

Այս անգին դեղը, որ բոլորովին բաղկացեալ է առողջարար խոտերէ, չի պարունակեր իւր մէջը ո՛չ սնդիկ և ո՛չ որևիցէ վնասակար գոյացութիւն մը։ Որչափ որ քաղցր է և փափուկ մատաղ մանկանց ու խիստ տկար կազմուածոց համար, նոյնչափ շուտ և հաստատուն է արմատախիլ ընելու զհիւանդութիւնները նաև ամենէն խիստ ու ժեղ անձերէ։ Բաց յայսմանէ կատարելապէս անվնաս է 'ի մասին իւր ներգործութեանցը և հետևութեանցը։ Այս դեղը առնուելով, կը հետազօտէ և միանգամայն կը փարատէ ամէն տեսակ հիւանդութիւնները որ և իցէ աստիճանի հասած ըլլան և որչափ հին ժամանակէ հետէ արմատացեալ ըլլան։ Հազարաւոր մարդիկ բժշկեցան այս դեղը գործածելով, որոցմէ շատերը գերեզմանին դուռը հասնելէն ետև, քիչ մը յարատևութեամբ վերստին ստացան իրենց առողջութիւնը, և կենդանական զօրութիւններին ձեռք բերին երբոր ուրիշ ամէն դեղերէն յուսահատ կտրեր էին բոլորովին ։

Ուստի սաստիկ ախտացեալները յուսահատութեան մէջ թող չիյնան. այլ արժանաւոր փորձը ընեն այս պատուական դեղին ազդու ներգործութեանցը, և շուտով իրենց քաջառողջութիւնը ստանալու բարեբաղդութիւնը պիտի ունենան ։

Կը յորդորեմք զհիւանդները, որպէս զի որչափ կարելի է. փութապէս հոգ տանին գործածելու այս բժշկարար դեղը հետևեալ խօթութեանց համար. որ են,

Ընդհասական ջերմք (ֆիէվր էնթէրմիթանթ)։
Շնչարգելութիւն (ասթմ)։
Մարդոյս մորթոյն վրայ եղած բիծերու ախտը ։
Քօլէռական ջերմերը։ Մաղձ (զաֆրա։
Թոքացաւութիւն, կամ Թոքային տկարութիւն ։
Նուաղումն (աթօնի։) Ջրգողութիւն (սըլուգա)։
Օձիկ (էրեանէրգ իլէթի)։ Խիթ (սանձը)։
Կանանց ամսական օրինաց անկարգութիւնը։
Ամէն տեսակ ջերմերը։ Ոտնացաւութիւն (նիգրիս)։
Գլխացաւութիւն։ Դժուարամարսութիւն։
Բորբոքումն (էնֆլամասիօն։ Դալուկն (սարըլըք)։
Լերդի (գառա ճիյէր) հիւանդութիւնք։
Երիկամնաժետութիւն (նէֆրիթ)։
Տեռատեսութիւն (մայասըլ)։
Յօդացաւութիւն (րիւմաթիսմ)։
Միզարգելութիւն։ Խոյլ պարանոցի (սուաճա)։
Երկրորդական դէպք գաղղիական ախտի։
Խիճ երիկամանց և միզանոցի (կռավէլը)։
Սաստիկ ջղացաւութիւն (սբազմա)։
Ուռոյցք (դիւմէօր)։ Կեղք (իւլսէռ)։
Ամէն տեսակ որդերը (սողուլճան)։
Աֆրոդիտեան ախտերը (Ֆռէնկ իլէթի)։
Թուլութիւն և նուաղումն ուժոյ, որ և իցէ պատճառներէ ծագած ըլլան ։

Այս դեղահատերը կը վաճառին 'ի Լոնտոն միստր Թովմա Հոլօուէյին գործատունը, որ է Սթրէնտ բռուած Թաղը Թիւ 244. իսկ օտար երկիրները գլխաւոր դեղավաճառաց քով կը գտնուի. Իզմիրի մէջ սինեօր Անճելօ Ճիւտիչի դեղավաճառին խանութը կը ծախուի. որ 'ի Ֆռանկաց Թաղը Սոռլեբանի ճապուկի բռուած փողոցը Թիւ 30 ։

Այս դեղահատից տուփերը զանազան մեծութեամբ են, և կը վաճառին 9—22 և 33 ղրուշի իւրաքանչիւրը, և ամէն մէկուն մէջ տպեալ ծանուցագիր մը կայ, որ յիշեալ դեղահատից գործածութեան վրայօք մանրամասն տեղեկութիւններ կուտայ, գաղղիարէն, անգղիարէն և հայերէն լեզուաւ ։

Միստր Թովմա Հոլուէյ՝ իւր այս գիգօրէից համար Ամերիկայի Նիւ Եօրք քաղաքը ևս նոր գործատուն մը հաստատեց. որ կըգտնուի 'ի Մէյտըն Լէն փողոցը, Թիւ 80 ։

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյս,
Գրիգոր Գ. Պալթազարեան ։

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ